

Kirjat

Sotalasten tarinaa sanoin ja kuvin

Impi från Suomussalmi. Finlandsbarn i Sverige 1944–1945. Teksti ja kuvat: Gunilla Bönner. Kertoja: Impi Kupari. Förlaget Blå Fjäril, Rimforsa 1999. 51 sivua, 25 väripiirrosta. ISBN 91-630-8543-7.

Tarinan Impi-tytön lapsuudesta ja sotapakolaisuudesta Ruotsissa on kirjoittanut ja kuvittanut kansanopiston kulttuurihistorian opettaja Gunilla Bönner Impi Kuparin ja hänen äitinsä muistelmien perusteella. Piirroksat ovat kiertäneet Ruotsissa 1990-luvun alussa näyttelynä otsakkeella ”Impi – ett flyktingsbarn 1944”. Näyttelyn järjestäjät olivat Ruotsin Riksställningar sekä Östergötlands Bildningsförbund. Vuosia myöhemmin piirroksat ja muistelmata on koottu teksti- ja kuvakirjaksi Impi från Suomussalmi.

Kuvakirja alkaa Impin lapsuudesta, Suomussalmen Leppälässä asustavan suurperheen rauhaisasta maalaiselosta. Kohtalokkaana marraskuun 30. päivänä 1939 käy rauhainen elämä yhtäkkiä epävarmaksi. Muutamia kuukausia myöhemmin itäisen suurvaltanaapurin uhka väijyy jo kotinur-

killä. Perheen on paettava sisämaahan turvaan.

Samaan aikaan olivat käynnistyneet lastensiirot Ruotsiin. Niitä vastaan oli esitetty kritiikkiä, kunnes sotasensuurin kiello julki-sesta lastensiirotien arvostelusta tukahdutti kriittiset äänet kokonaan vuonna 1942. Lehdistön kuvaukset esittelivät tämän jälkeen vain myönteisiä tarinoita Ruotsiin lähetettyjen lasten hyvinvoinnista. Positiivisten esimerkkien kirjo yllytti monta lasta lähtöön. Lotat kiersivät Suomen saloseutuja ja esittelivät köyhimpien ja monilapsisten perheiden lapsille tilaisuutta matkustaa Ruotsiin. Impi ilmoittautui itse Ruotsiin lähtijäksi turvaan pommitusten uhasta.

Aikaisempien sotalasten kertomusten perusteella voi todeta, ettei lapsen mielikuva Ruotsiin lähdöstä aina läheskään vastannut todellisuutta. Pieni lapsi saattoi esim. luulla, että Ruotsi on vain jonkun matkan päässä sijaitseva iso kartano, jonne sota ei yllä ja jossa on lämmintä, kylmiksi ruokaa ja jopa suklaata. Kaikki lapsenhan sinne halusivat. Pitkää junamatkaa ja vieraan kielen tuottamia ongelmia he eivät osanneet kuvitellaakaan. Niinpä pieni Impiinkin lähtee toiveikkaana Ruotsiin jatkosodan aikana 1944, jolloin suurin määrä lapsia lähetettiin. Junaan mahtui kerralla 300 lasta, ja lapsia kuljettavia junia kulki kahdesti viikossa. Impin matkainnostus laantui jo junamatkalla, joka olikin monen päivän pituinen ja vaivalloinen. Koti-ikävä valtasi pienen tytön mielen, mutta se oli urheasti torjuttava.

Gunilla Bönnerin piirroksat ovat tavoittaneet autenttista sota-

ajan tuntua. Äkkilähtö Suomussalmen Leppälän kodista kohti suurta tuntematonta turvatonta elämää kuvataan tummanpuhuvien, vakavaimmeisin piirroksin. Teksti ja piirroksat etenevät yhtä linjaa toisiaan täydentäen. Tarkkaavainen kuvien tarkastelija voi paikoin saada kuvista tekstiä enemmän. Joidenkin kuvien yhteydessä taas on tarpeen tekstin täydentävä selitys. Kuvittajaperspektiivi on etäinen ja neutraali, kuin kauempaa suurempaa kokonaisuutta tarkkailevan ja hahmot-tavan ulkopuolisen havainnoitsijan näkökulma. Tapahtumia ei kuvata milloinkaan lähikuvana. Henkilöiden ilmeet ovat vakavia, alistuneita tai pelonsekaisia. Kenenkään subjektiivista kokemusta ei näytetä erikseen. Laajat maisemakuvat ilmentävät sota-ajan Suomussalmen maisemaa.

Ruotsin puolella Impi sijoitetaan kansakoulun opettajattaren luokse, mikä antaa hänelle muiden lasten joukossa arvostetun aseman opettajan suojattina. Yhteisön samanikäiset lapset tulevat kohteliaasti toivottamaan suomalaisen sotalapsen tervetulleeksi Västra Höleen. Impi saa tovereita ja sopeutuu nopeasti uuteen ympäristöönsä.

Impin kotiinpaluu ajoittuu kasvuiän vaiheeseen, jolloin omista vanhemmista ei ole vielä vieraannuttu eikä ruotsalaistuminen ole päässyt täysillä käyntiin. Silti Impin päässä pyörii kuin karuselli, kun rauhanjulistus tulee – ei hän ole niinkään varma, haluaako lähteä takaisin Suomeen. Kotimaa tuntuu jo kaukaiselta ja Ruotsi läheiseltä. Tieto uuden pikkusiskon tulosta ratkaisee kotiinpaluun mielenkiinnon.

Loppukuvauksessa Impi vaeltaa yhdessä äitinsä kanssa metsäpolkua kohti kotikartanoa, joka on onnellisesti säilynyt pommituksilta. Vasta kotioloihin sopeuttuaan Impi ymmärtää, miten vaikeata kotiväellä on ollut sodan aikana. Tätä vasten hänen oma Ruotsin aikansa näyttäytyy yhä epätodellisemmalla, kunnes se hiljalleen jää vain sellaisten hetkien pakopaikaksi, jolloin todellisuus tuntuu liian raskaalta.

Tekstin, kuvien ja karttapiirrosten ohella kirjan lopussa kerrotaan faktatietoja Suomen sodista ja lastensirroista. Loppuun on liitetty myös pieni erikoisempien sanojen selitysluettelo, muutamia valokuvia Impin Ruotsin ajalta sekä kirjoittajan jälkikirjoitus.

Kirja soveltuu helppolukuisuutensa ja kiintoisien piirroksiensa takia kaikille sotalasten historiasta tai kuvakirjoista kiinnostuneille yhtenä subjektiivisena todisteena pohjoismaisen historiamme merkillisestä ilmiöstä, ”maailman suurimmasta lastensirrosta” ja ”sosiaalishistoriallisesta kokeilusta”.

Veronica Leo: Ekorrögon. Fripress Natur och Kultur, Bromma 1990. 36 sivua, 17 väripiirrosta. ISBN 91-27-02291-9.

Teksti- ja kuvakirja Ekorrögon on julkaistu jo vuonna 1990 ruotsiksi ja tanskaksi (Krigens børn). Kirja ansaitsee silti vielä maininnan etenkin juuri edellä esitellyn kuvakirjateoksen yhteydessä sotalapsen autobiografisista tekstikuvakirjoista puhuttaessa, joita tietääkseni on vain nämä kaksi. On kiintoisaa verrata teosten erilaisia kuvittajaperspektiivejä. Tämantyyppinen kirja on usein tarkoituksellisesti suunnattu sekä lapsille että aikuisille. Tekstikuvakirjoista on kehittynyt mielenkiintoinen, ilmeikäs ja monitasoinen taidemuoto, joka viime vuosina on saanut ansaitsemaansa statusta kirjallisuudentutkimuksessa.

Ekorrögon (Oravan silmät) on Veronican tositarina. Veronica on ihastunut talonsa rappukäytävän lasimaalauksen oravaan, erityisesti sen sähköviin rubiininpunaisiin silmiin. Helsingin pommitukset ovat rikkoneet monen kauniin talon porttikäytävän värillisiä ikkunoita. Sirpaleita on joka puolella. Lapset keräävät kauniita lasinsirpaleita. Värillisten lasinpalasten läpi sodan runtelema maailma näyttää paljon kauniimmalta, sellaiselta kuin maailman oikeastaan pitäisi näyttää. Kun sota yhä vain jatkuu, pieni Veronica lähetetään Ruotsiin tuttavaperheen luokse turvaan. Lentoteitse lähetettiin muutoin vain sairaita lapsia, mutta Veronica on etuoikeutetussa asemassa ja pääsee matkustamaan nopeimmalla tavalla. Takaisin tultiin laivalla.

Ruotsinkielisen Veronican ei tarvinnut kokea kielivaikeuksia, ainoastaan tottua erilaiseen murteeseen. Sopeutuminen ruotsalaiseen perheeseen ei tuottanut ongelmia, vain turhautuneisuutta

monilapsisessa kodissa, jossa kaikki piti jakaa, eikä milloinkaan saanut tuntea olevansa ainut lapsi. Koulun rutiinit eivät myöskään miellyttäneet lasta, joka ei ollut tottunut joka käänteessä marssimaan jonossa. Kukaan ei huomannut, vaikka hän joskus väistyi jonosta ja piiloutui vaateaulakon takkien suojiin, joiden lomasta voi tirkistellä rauhassa koulupäivän kulkua.

Veronican tekstikuvakirja on pienen lapsen perspektiivin sekä aikuisiän muistikuvien sulautuma. Huolellisesti piirretyt kuvat esittävät muistikuvia, joista voi löytää useita tasoja. Ensi näkemältä kuvia voisi nimittää naturalistisiksi, seuraavassa käänteessä impressionistisiksi, kunnes ymmärtää, että on haettava monimuotoisempia tulkintoja. Subjektiivinen muistielementti yksityiskohtainen kerrostuu paikoin päällekkäisiksi kuviksi ja jäljittää näin postmodernistisin keinoin psyykkistä tilaa. Toisissa piirroksissa taas on miltei satumaista hohtoa. Detaljit avautuvat syväpsykologisille tulkinnoille.

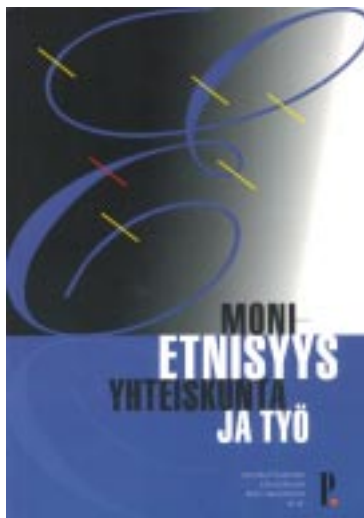
Kirjan otsikon teema, oravan silmät, eli katseen ja katsomisen teema vaihtuu metonymisiin siirtymiin kuvasta toiseen, joita voi seurata tekstin ja kuvan opastuksella. Kotitalon lasimaalauksesta katsovan oravan silmistä katsomisen positio vaihtuu maailman tarkasteluun punavärisen lasinpalan läpi, joka loihtii maisemasta punertavan ja satumaisen. Rakenuksen raunioista katsoo hauras koirankatse ihmeissään, mutta pommisuojaissa koira tuijottaa miltei maagisesti. Lukuisien Ruotsiin lähtevien sotalasten vakavat katseet kuvastavat pienten

lasten kollektiivista turvattuun muuttaja ja ihmetystä lentomatkan edessä. Ruotsin kodissa puolukahillon marjat kiiltävät kuin rubiinisilmät. Keittiön kattilakalustokin katsoo arvioivin ilmein. Koulun takkinaulakon takainen piiloperspektiivi on suojainen ja yksityinen, mutta toisaalta taas takinohelmasta katsoo olio, jonka katse ja olemassaolo on moniselitteinen. Toisessa ruotsalaiskodissa seinien muotokuvat katsovat oudosti, karhunaljan pään silmät tuijottavat ontosti.

Piirustukset puhuvat paljon enemmän kuin teksti. Kuvittajan perspektiivi on saatu hyvin subjektiiviseksi ja läheiseksi, toisinaan ikäänkuin kuvakirjan katsoja olisi mukana, esim. kotiinpaalumatkalla Helsingin asemalta hevostärryissä ihaillemassa kuskien ja hevosen ylle kaareutuvia puita ja tähtitaivasta. Herkkävaihteinen Veronica on rekisteröinyt sotälapsikokemuksensa taiteellisella tavalla, jossa imaginäärinen ja symbolinen aines yhdistyy taidokkaasti.

Tekstikuvakirja on erinomainen kerronnan muoto, jossa sana ja kuva voivat täydentää toistensa riittämättömyyttä. Näkökulmapisteitä voidaan vaihdella kuin filmikameralla sekä välillä zoomata yksityiskohtia. Siinä pystytään yhdistämään pre-verbaalinen taideaines jo strukturoituneeseen verbaaliin ainekseen. Näin tekstikuvakirja puhuttelee niin lasta kuin aikuistakin ilmaisemalla samanaikaisesti eri tasoja, mihin muu kirjallisuus ei aina yllä. Tekstikuvakirjaa taidemuotona ei ole suotta verrattu mykkäelokuvan ilmaisun mahdollisuuksiin.

Irene Virtala

Monietnisyyden, yhteiskunta ja työ.
Toim. Annika Forsander, Elina Ekholm, Petri Hautaniemi et al.
Palmenia-kustannus, Helsinki 2001, 204 s. ISBN 951-45-8777-4.

Kirjan aiheista maahanmuuttajien osuus työelämässä kiinnostaa suurelta osin siihen liittyvän taloudellisen latauksen vuoksi. Etnisyyskysymystä käsitteleviä monien asiantuntijan tietopaketteja on Suomessa tehty ainakin parikolme kappaletta ennen tätä kirjaa. Hiljakkoin julkaistiin myös Suomen itsenäisyyden juhlarahaston etnistä työtä ja työvoiman tuontiponnisteluja käsittelevä teos.

Tämä kirja on tarkoitettu maahanmuuttajatyötä tekeville tai tekemään aikoville ja etnisyydestä yleisesti kiinnostuneille. Siksi paikka paikoin esiintyvät ”caset” elävästä elämästä ja politiikasta lienevät paikallaan, nämä esimerkit kun kertovat enemmän kuin tuhat sanaa. Ne kertovat myös siitä, että moniin vuosikymmenienkin aikana uutisoituihin kansain-

välisen politiikan tapahtumiin liittyvä etnisväriltäinen lataus.

Vietnamilaisen Nguyen Quoc Cuongin ja somalialaisen Abdul-lahi Alin kotimaidensa poliittisiin tapahtumiin kytketyt tarinat koskettavat vahvasti Suomeakin pakolaisten integraatio-ongelmien kautta. Näistä suurimmat liittyvät työhön ja syrjintään. Olosuhde-erot disintegroivat: Suomi muistuttaa Nguyenin mielestä jääkaappia, ja kieli on monotonista ja nukkuttavaa.

Työ resurssoi ihmisen paitsi materiaalisesti myös henkisesti ja sosiaalisesti. Siksi lienee paikallaan, että sitä käsitellään kirjassa tarkemmin yhteiskunnan sisältä pilkottavana elintärkeänä toimintona. Yleisesti puhutaan maahanmuuttajien voimavaroista, jotka jäävät täysin pimentoon. Tottakai maahanmuuttajilla on käyttämättömiä kykyjä, mutta ainakin joidenkin osalta ne taitavat jäädä käyttämättä, koska muussa tapauksessa yhteiskunnan täytyisi muuttua melko nopeasti.

Tässä vaiheessa tullaan kysymykseen, keitä Suomeen sitten tulisi ”ottaa”. Hyödyllisiä ihmisiäkö? Käytännössä Suomeen tulee maahanmuuttajia koko ajan, ilman että heitä tarvitsee ottaa. Ne heistä, joilla on tehtävä valmiina, hyödyttävät nopeasti yhteiskuntaa, muiden täytyy koulututtaa, ja he voivat silti jäädä marginaaliasemaan. Kirjassa hieman kritisoidaan etnistä hierarkkisuuksia työelämässä. Osittain se on väliaikaista, osittain pysyvää. Etninen tasa-arvo on kuitenkin toteutunut kovin harvassa valtiossa.

Vaikka kirjassa on kokonaisuudessaan varsin realistinen ote, pieniä väläyksiä idealismista put-

kahtelee erityisesti loppupuolella. Ajatus maahanmuuttajista potentiaalisina tiimityöläisinä heidän yhteisösidonnaisen kulttuurinsa vuoksi tuntuu hieman kaukaa haetulta, mutta toki ideoita kannattaa viritellä. Toisekseen Espanjan 1000-luvun alun kulttuurinen kukoistus, joka kirjassa mainitaan, saattoi johtua muistakin syistä kuin etnisestä harmoniasta.

Sivun 85 taulukossa, joka käsittelee etnisiä vähemmistöjä lainsäädännössä, mainitaan yhtenä lakina vuoden 1919 hallitusmuoto, joka on kylläkin jo kuo-

pattu 1.3.2000 voimaan tulleen Suomen perustuslain myötä. Myös kansainvälinen syrjinnän vastainen oikeusnormisto ansaitsee taulukon.

Etnisyyskäsitteitä käydään läpi riittävän tarkasti. Lukija kaipaa silti Teun Van Dijkkin integraatioperuskäsite toiseuden esille tuomista. Lisäksi oppikirjamaiseksi tarkoitettun teoksen tulisi sisältää ehdottomasti pähkinäkuorimaisen käsiteluetelun.

”Monietnisyys, yhteiskunta ja työ” -kirjan ei tarvitse antaa ratkaisuehdotuksia maahanmuuton ongelmiin. Siinä ruoditaan silti

kaikkia aihetta koskevia, perustavaa laatua olevia kysymyksiä, eikä esitys jättäne ketään kylmäksi. 1990-luvun pumpulipalloissa pomppiminen näyttää olevan historiaa. Lisääntynyt suomalainen alan tutkimustyö ja sen mukanaan tuoma tieto ovat lisänneet olosuhteiden tajua ja varmuutta asioiden todellisesta tilasta. Maahanmuuttoasioiden hoitaminen on lähestynyt pikkuhiljaa realismia, joka välittyy jatkossa uusille asioista kiinnostuneille kirjan annissa.

Timo Jaakkola

Hungarian Science Days in Finland May 28–30, 2001

Hungarian Academy of Sciences, Hungarian Ministry of Education and Academy of Finland organized the third time Hungarian Science Days in Finland. Science Policy Session was held on May 28, 2001 in Academy of Finland. There attended Hungarian and Finnish scientists representing different disciplines of science.

During that time there was also the celebration of the 25th Anniversary of Scientific Co-operation between the Hungarian Academy of Sciences and the Academy of Finland.

On May 29, 2001 there were held different symposia all around Finland. The topics were from Applied Biotechnology to Rural De-

velopment inside and outside EU. The symposium on Common Interest in an Enlarged EU was arranged in the Institute of Migration, Turku. The sessions of the symposium were: Regions, local governments and subsidiarity in the EU, Free movement of persons before and after the eastward enlargement of the EU, Euro-regions, the laboratories of regional co-operation and Institutional reform of the EU and the sub-regions and sub-systems of European integration. There were papers and participants from Hungary, Estonia and Finland.

Hungarian delegation at the Institute of Migration, Finland, during The Hungarian Science Days symposium "Common Interest in an Enlarged EU". From left: Researcher András Kováts, Dr. Béla Kardon, Dr. Éva Táll and Dr. Imre Lévai.

